

A test itt nem több mint szabásminta

Brandon Hackett: Az ember könyve (Doboztankönyv-fejezet)

Baka L. Patrik

The Body is not More Than a Tailor Pattern – Brandon Hackett: Az *Ember Könyve* (*The Book of Man*) [Packetbook chapter]

Abstract

The packetbook chapter fits into a frame described, and it deals with one of the most prominent works of our domestic science fiction: Brandon Hackett's (Botond Markovics's) *Az ember könyve* (*The Book of Man*). It focuses on its world-building and social structure. It contains an etymological analysis of character names, and it also untangles the intertextual references found in the book. The packetbook chapter unravels the novel's predominant layer rooted in natural sciences, more specifically, the idea of gene manipulation. Having these features, the opus is definitely a relevant and interesting subject to literature studies. Thus the work functions as a lesson plan; it is an elemental part of a continuously expanding literature packetbook, which discusses *Az ember könyve* (*The Book of Man*) by providing hermeneutical and drama-pedagogical exercises as well as tasks which aim at improving writing skills. The packetbook chapter is based on the author's paper *Poszthumán metamorfózisok* (*Posthuman Metamorphoses*), published in volume 2012/6 of the journal *Opus*.

Key words:

posthuman aspect, metamorphosis, gene manipulation, world-building, Hungarian sci-fi

Kulcsszavak:

poszthumán jelleg, metamorfózis, génmanipuláció, világépítés, magyar sci-fi

Jelen dolgozat, pontosabban doboztankönyv-fejezet a szerző egy korábbi tanulmányában, az Iskolakultúra hasábjain megjelent *A szlovákiai magyar irodalomtanítás legújabb perspektívái* című munkában vázolt irodalomoktatási reformkonstrukcióba illeszkedik, kvázi oktatási segédanyagként (Baka 2016). Az előző dolgozat a Szlovákiában 2015 szeptemberétől hatályos revideált oktatási program apropóján íródott, s az általa kínált lehetőségek mentén gondolja újra az irodalomoktatás mi-kéntjét, elsősorban a populáris irodalom olvasásnépszerűsítő felhasználhatósága felől. Előbb a Kárpát-medence magyar nyelvű, irodalomoktatásra vonatkozó tanterveit ütközteti, a kortárs irodalomtól a régebbi irodalmak felé haladó tanítási alternatívákat vázol, majd a kanonizált és kötelező olvasmányok listáját a diákok olvasói érdeklődésének tükrében teszi újragondolandóvá. Zárásképp a legújabb irodalomtudományi eredményekkel megtámogatott, értékes populáris irodalomról értekeznek, aminek révén a irodalom újra a tanulók érdeklődésének fókuszába kerülhet.

Az így körvonalazott keretbe illeszkedik a jelen doboztankönyv-fejezet, amely a hazai science fiction irodalom egy jeles alkotását, Brandon Hackett (Markovics

Botond) Az *ember könyve* című művét helyezi boncasztalra, kitérve annak világepítésére és társadalomképére, a karakterek nevének etimológiai elemzésére, az intertextuális vonatkozások felfejtésére, illetve az általa dinamizált természettudományi háttér, konkrétan pedig a gének formálhatóságának kérdésére; az opus ezen jellegzetességei révén érdekessé és érdemessé válik az irodalomoktatás számára. A munka ebben a formában óratervként, illetve egy új, folyamatosan bővülő – s az előzménytanulmány felhívása értelmében remélhetőleg több szakíró által is meg támogatott – irodalomtankönyv, azaz doboztankönyv szerves fejezeteként fogható fel, amely Az *ember könyvét* hermeneutikai, drámapedagógiai és íráskészségfejlesztő gyakorlatokkal fűszerezve tárgyalja.

A doboztankönyv-fejezet alapjául szolgáló tanulmány a szerző *Poszthumán metamorfózisok* című munkája, mely az Opus folyóirat 2012/6-os számában jelent meg (Baka 2012); jelen dolgozat bibliográfiája elsősorúan a doboztankönyv-fejezet alapjául szolgáló munka, illetve a projekt kereteit megteremtő iránytanulmány szakirodalmá meg határozott.

A TEST ITT NEM TÖBB MINT SZABÁSMINTA BRANDON HACKETT: AZ EMBER KÖNYVE

Ötletbörze!

Mit tudok a SCI-FI-ről?

Minek a rövidítése ez!

Vannak nehéz dolgok az életben. Nehéz dolog például megemelni egy hegyet. Több korsó sört ugyancsak nehéz szívészálon át meginni. És itt van egy **Brandon Hackett** álnévű, s **Markovics Botond** polgári nevű fickó, aki magyar íróként, Az **ember könyve** című regényével egy olyan páholyba kíván belépni, ami eddig jószerével az angolszász szerzők privát klubjának számított. A klubot **hard sf**-nek hívják.

De mi is a hard sci-fi?

A hard sci-fi (szó szerint: „keményvonalas tudományos fantasztikum” vagy „kemény science fiction”) azokat a műveket jelöli, amelyek a tudományos-fantasztikus szópár alkotóelemeiből az elsőre, tehát a tudományosra összpontosítanak. A hard sci-fi művek a legmodernebb természettudományi eredményekkel dolgoznak, illetve olyan technológiákkal, amelyek a ma ismertekből értelemszerűen következnek. Valami olyasmí ez, mintha Gutenberg írt volna egy értekezést napjaink nyomdaiparáról.

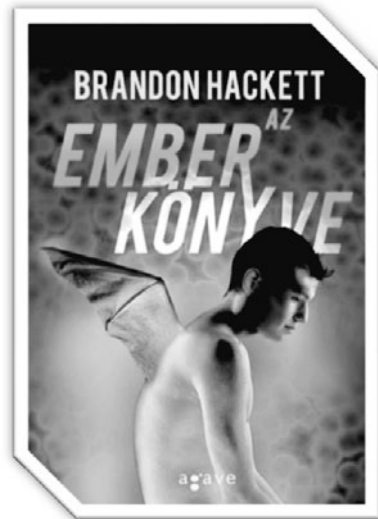
És ha van „hard”, akkor van „soft” is?

Igen, a hard sci-fi mellé rendelt kiegészítő kifejezés a soft sci-fi (lágy science fiction), amelynek az a jellegzetessége, hogy az írás során megsérti a tudományos megállapodásokat. A két fogalom – a „kemény” (természettudomány) és a „lágy” (társadalomtudomány) – szembenállása ilyenformán a két nagy és igen eltérő jellemzőkkel bíró tudományterület-család különbözőségéből (is) ered.

A hard sf azt a világot mutatja be, ami felé haladunk, aminek az alapköveit, vagy legalábbis az okozat okát már leraktuk. Az *ember könyve* elemzői és Brandon Hackett egyaránt hard sf-ként hivatkoznak a műre, ezt a meghatározást azonban ez a doboztankönyv-fejezet árnyalni fogja, közben pedig bemutatjuk és tovább is szőjük Hackett néhány újító gondolatát.

1. Ismertek sci-fi történeteket?
2. Az állatok felsoroltak melyik kategóriába tartoznak inkább? Indokoljátok is meg!

Az alapszituációról annyit kell tudni, hogy a Föld különböző pontjairól **háromezer embert rabolnak el** és zsúfolnak össze egy űrhajóban az **idegenek**. A foglyoknak ellátási nehézségei nincsenek, hiszen a hajó falai és talaja ételként elfogyaszthatók – majd ezt követve újranőnek –, s éppúgy belőlük nyerhető az ivóvíz is; még az emberi salakanyagokat is feloldják. A szituáció mindazonáltal bábeli, hiszen az **emberek java más-más kultúrához tartozik** s ezzel együtt eltérő nyelvet is beszél. Hamar **szembekerül a tudomány és a vallás** ellentétpárja is, mert amíg a tanult fizikaprofesszor tisztán látja a szituációt, az egyes felekezetekhez tartozó, kevésbé művelt emberek az isten büntetését látják sorsukban.

Az elrablókat még a regény elején **Ganésza istennel** azonosítják a **hindu** valláshoz tartozó emberek, ugyanis elefántszerű alakjuk leginkább rá emlékezteti őket. Ganésza megjelenése korántsem véletlen, hiszen **ő a kezdetek ura és a vállalkozások istene, aki minden gondot és akadályt elhárít az induló üzlet útjából**. Mindez a későbbiekre nézve igen fontos lesz, hiszen az **idegenek eddigi legnagyobb vállalkozásának óriási eredménye az ember megtalálása, aki fajuk régóta vágyott átalakulásának a kulcsa**.

A hajó után az emberek az idegenek világára kerülnek, a szó szoros értelmében **egy burok alá**, ahol megfelelő életkörülményeket biztosítanak a számukra. Itt egyfajta **robinzonád** kaland bontakozik ki, **majd a regény végére**, a szereplők révén mi is elhagyhatjuk a búra alatti mesterséges világot, és **megismerhetjük a földönkívüliek univerzumát** is.

3. Melyik országban a legelterjedtebb a hindu vallás?

Miben különbözik a kereszténységtől s miben hasonlít az ősi európai vallásokra?

4. Milyen típusú történetek a robinzonádok? Honnan kapták a nevüket?

5. Szerintetek mit szimbolizálhat a három állapot és a terhesség hasonlósága?

Különös párhuzam fedezhető fel a három helyszín (állapot) és az egyedfejlődés első három fázisa között. Az úrhajóban megtett út a megtermékenyülésig vezető időszak, a gömbbe zárt, külvilágtól elhatárolt élet a terhesség megfelelője, az innen való kilépés pedig a világrajövetel. A mű ebbe az utolsó szakaszba enged legkevésbé bepillantást, hiszen végkime-netele éppoly ismeretlen, mint amilyen a jövő egy (új) ember születésekor.

Az idegenek hamar kiválasztanak két embergyereket, a főhős magyar fiút, **Attilát** és egy kislányt, **Aurit**, akiket aztán **tolmacsokként használnak**. Erre igen nagy szükség van, hiszen a **földönkívüliek** nem egy ismeretlen nyelven, de még csak nem is hangokkal – ezt evolúciós értelemben is lehetetlenné teszi az anyabolygójuk jellege, ahol folyamatosan, hangosan háborog a mélység és az égbolt –, hanem **szagok és illatok variációival kommunikálnak**, melyek megértése a gyerekeknek adott tolmácskészülékek nélkül lehetetlen volna.

„Attila nézte, ahogy látszólag unottan ülnek egymás mellett, közben pedig a tenyerükből csak úgy áramlottak a szagok: szavak, mondatok, hangulatok, gesztusok illatmegfelelői.” [...] „Érti, amit szaglanak?” (133; 45.)

A történetet a **főszereplők szemszögéből** ismerjük meg, ám az ő tudásukon nem látunk túl. Így mi is velük együtt, **fokozatosan ismerjük meg a világot**.

Az elrabortak közt vannak olyanok, akik családostul kerültek a hajó fedélzetére, de legalább ilyen számban vannak azok is, akik egyedül. Ezek az emberek tehát egy olyan szituációba jutottak, ahol az **előéletükről senki semmit nem tudhat**, így ők is azt **hazudhatnak magukról**, amit csak akarnak. Ez számos konfliktus eredője lesz.

Fontos megjegyezni, hogy az egyes **karakterek névadása sem véletlenszerű, ugyanis a történet során olyan jellemekké válnak, mint amit a nevük jelne-tése is feltételez róluk**. Az **Attila** név például azt jelenti, hogy **„szeretett apánk, atyácska”**. A történet folyamán a fiú igazi hőssé válik, akit végig az őt körülvevők védelme ösztönöz, a fölöttük való atyáskodás.

Írjátok át a füzetetekbe egymás alá a következő illatokat / szagokat és melléjük egy másik oszlopba a felsorolt szavakat, s ha ezek megvannak, közösen gyűjtsetek még 10 / 10 másik párt.

Menta	Boldog
Levendula	Reggeli
Záptojásszag	Kelet
Gyertyaviasz	Fut
Kávé	Zokni
Páttogatott kukorica	Szerelem
Sültkolbász	Friss
Foghagyma	Sötét
Halolaj	Könyv
Fenyő	Álmos

- A feladat az, hogy külön-külön kössétek össze őket aszerint, hogy ti mit fejeznétek ki az egyes illatokkal.
- Ezután kettesével, felváltva próbáljátok kommunikálni. Az alapkérdés az: „Mire gondolhatt a másik, amikor XY illatot fecskendezett magára?”
- Milyen tanulságot tudnátok leszűrni az eredményből? Auri és Attila fordítókészüléke nélkül képesek vagyunk megérteni, mit szeretne mondani a másik az illatokkal? Tudunk szagokkal kommunikálni?

A már emlegetett tízéves kislány, Auri teljes neve **Aurora**, ami „hajnalt”, „hajnalpírt” jelent. Ez sem véletlen, hiszen amíg Attila a tőle telő legnagyobb óvatossággal kezeli az idegenektől kapott képességet, **Aurit magával ragadják a kialakuló új ösztönök**. Új utat választ, **újjászületik, mint ahogy a hajnal is mindig valami újat hoz az életünkben**.

„Mindent egyszerre akart, és minden is lett egyszerre, de a genetikai játszódások közepette leépítette az elméjét, és elveszítette a teste és génjei feletti irányítást. Valójában azt sem tudja már, mit csinál önmagával.” (264.)

És hogy mindehhez van-e bármi köze annak, hogy Auri kedvenc előadóművésze Lady Gaga? Hát, van! A kislány a regény során három alkalommal is hivatkozik rá, amiből kiolvasható Gaga nagy hatása. Olyannyira, hogy munkásságának jellege visszatükröződik Auri személyiségében! Gagát sokan „átváltozó művésznek” hívják, hiszen minden klipjében és fellépésekor egy másik arcát mutatja meg, előadásmód, énekstílus és szerelés tekintetében is. Innen nézve sem véletlen tehát, hogy épp Auri nem tud ellenállni az átalakulásnak... hisz a példaképe sem!

Na de mi a helyzet a Ti nevetekkel?! Mi a jelentése? (Ha nem tudjátok, gyorsan járjatok utána neten!) Jellemez benneteket (amit találtatok)?

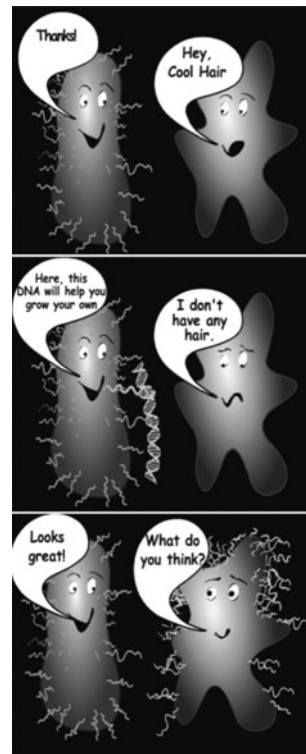
- I. Mindannyian tépjetek magatoknak 3 papírfecnit, és írjátok rá azt a 3 tulajdonságot, ami szerintetek a leginkább jellemez titeket. Ha a nevetek valami olyan ismertetőjegyet takar, amit a sajátotoknak érezték, használjátok fel azt is / azokat is!
- II. Alkossatok 4 fős csoportokat, aztán egymás után mindenki húzzon valamelyik csoporttárstól egy fecnit. A feladat három körös, mindenki mindenkitől húz. A fecnik így jól összekeverednek! Ja, és még valami: senki nem láthatja a másik fecnijeinek tartalmát!
- III. Végül mutatkozzatok be, egymás után, de persze az új tulajdonságaitok szerint! Milyen emberekké váltatok? Minden ÚJ jellemzőtök bőven fejtsetek ki! Ha mindenki megvult, találgátok ki / mondjátok el, kitől származhat az új tulajdonság!

És hogy mire volt ez jó? Mindjárt kiderül! ;-)

Az ember és az összes állatfaj változásban vannak, ez a változás azonban igen lassú, és számtalan generációs lépcső megtétele után érződik csupán. Lényegében ezt a formálódást nevezzük **evolúciónak**, amikor is alkalmazkodunk a környezetünkhöz és fejlődünk is közben.

Lederberg és Tatum voltak azok a tudósok, akik először foglalkoztak a vertikális és a horizontális géntranszfer különbségeivel. A **vertikális géntranszfer** az, ami az ember és az állatok legjavánál fennáll, tehát, hogy **bizonyos testi változás csak sok-sok generáció alatt alakul ki** egy fajnál. Ezzel szemben a **horizontális géntranszfer** azt jelenti, hogy **két, időben egymás mellett lévő egyed képes kicserélni génállományának jellegzetességeit**, tehát az egyik a másik jellemzőit képes átruházni önmagára. Erre is van példa a Földön, mégpedig egyes baktériumoknál.

Brandon Hackett azzal a gondolattal játszik el, hogy mi lenne, ha a horizontális géntranszfer nem csupán a baktériumok, de azoknál jóval fejlettebb létformák esetében is működne? A kötetében szereplő bolygón élő fajok minden egyede képes testének átfőmálására – de mások és más fajok által megalkotott kombinációk „felöltésére” is –, mint ahogy minden ember képes lenne varni magának valamiféle ruhát, azok megalkotottsága, formája és minősége azonban nagyban eltérne egymástól.

A háromezer embert elrabló fő idegen, **Menta** – a gyerekek azért nevezik így, mert első találkozásukkor mentaillatot árasztott – világának művésze, a mi szavainkkal élve **egyfajta divatdiktátor, aki ruhakollekciók helyett a lehető legtetszetősebb testvariációkat hozza létre, hiszen anyag helyett génekkel dolgozik.**

„Tudod, mik vagyunk mi a számukra? Egy új szabásminta. Egy divatos ruhakollekció. A DNS-ünkből újabb és újabb variációkat hoznak létre, és olyan ösztönösen csinálják, ahogy mi az ételt emésztyük meg.” (164.)

Mint az azonban a kötetet továbbolvasva kiderül, az **idegen és az ember**, minden látszat ellenére **olyannyira mégsem különbözik. Mindkettőt egyszerre fűti két megállíthatatlan erő: a hatalomvágy és a vágy maga.** Amíg az **egyes egyedeket leginkább annak vágya hajtja, hogy minél jobban átalakítsák a testüket**, Mentá távollétében megerősödött a **fenyegetők** faja, akik úgy kívánták uralni az idegenek univerzumát, hogy a saját alakjukat kényszerítették rá a többi fajra is, gátat szabva a vágyaiknak. **Egyfajta diktatúrát próbáltak létrehozni, az uniformizálás útján.** A fenyegetők fajának többségi, diktatórikus „rendjét” azonban alapjaiban rengeti meg a **Menta mintáinak nyomán terjedő génevág, mely az elnyomásba beletörődött összes fajt megérinti.**

„A bolygó Mentá művészetének hatása alá került. Ezernyi faj oldódott fel az új genetikai lehetőségek mámorában, és senki sem tudta kivonni magát a változások alól.” (274.)

Az idegenek génevágjának felcsigázása és egyszersmind kielégítése által **Menta** egyfajta **messianisztikus lényé** válik, aki a többi **elnyomás** alatt tartó uralkodó faj társadalmi berendezkedése **helyett semmissé teszi a fajok kereteit, és utat nyit egy korlátlanul sokszínű, szabad társadalom felé...**

6. Miféle tudomány a futuroológia?

7. Ha módokban állna, ti változtatnátok valamit a külsőtökön? Biztosan, hiszen mindenki... én is! De mit gondoltok ennek a veszélyeiről?

8. A záró kérdésre: azonosak vagytok azzal, aki tegnap voltatok? Egy hete? Éve? Öt éve?...

Összegzésképp kijelenthetjük, hogy **Hackett köteté hard sci-fi-nek** számít annyiban, hogy az általa használt történetelemek a **tudományok jelenlegi állását tükrözik** – például az úrutazásra vonatkozóan – vagy a **futuroológia** egyes elemeihez igazodnak. A tör-

ténet azonban az **emberi nem reakcióit sokkal tovább hagyja boncasztalon**, mint a tudományos kérdéseket, minek folytán inkább a **társadalomtudományok irányába mozdul** el. Az **emberi kérdése, illetve ennek határai** viszont egyaránt talányát képezik a keményvonalas és a lágy sci-finek is. A Hackett-kötet ilyenformán a **két kategória közt egyensúlyoz.**

„**Mi a túlélés, ha nem a teljességünkben maradunk meg?**” – írja Frank Herbert a *Dűne eretnekeiben*. A mi kérdésünk az övére reagálva azonban inkább a következő: **Ha van egyáltalán túlélés, valójában ki is az, aki túlél?**

ÚTMUTATÓ A FEJEZETHEZ

Robbanás: A SCI-FI a „science fiction” műfaj rövidítése, amely magyarul **tudományos-fantasztikumot** jelent. A zsánerbe tartozó alkotások a **valódi vagy fiktív tudományok társadalomra illetve egyénre gyakorolt hatását tematizáló művek**. Legtöbbször az **elképzelt jövőben játszódnak**, és **filozófiai illetve erkölcsi kérdések tárgyalásával ábrázolják fajunk egy-egy lehetséges társadalmi / technikai jövőképét**.

1–2. Kérdés: Pl. a **Star Wars**, mely alapvetően az **űropera** műfajába tartozik, ahol a felpörgetett **technológia csak háttér**ül szolgál a történetnek, egyébként inkább foglalkozik társadalompolitikai kérdésekkel, mint tudományosakkal. Kim Stanley Robinson **Mars-trilógiája** és Greg Egan **Diaszpórája** ellenben **hard sci-fi művek**: az első végigveszi, miként lehetne terraformálni, azaz lakhatóvá tenni a **Marsot**, a második pedig az emberi nem különböző módokon való lehetséges továbbélését vázolja fel: **génmanipulációval elért tökéletes testek, gépi testek, virtuális személyiségek**, végletekig kiterjesztett életidővel – halhatatlansággal.

3. Kérdés: A **hindu vallás Indiában** a legelterjedtebb, s a kereszténységgel ellentétben **politeista**, azaz több istenben hívő vallás, **éppen úgy, mint a régi, európai vallások / mitológiák**: a germán, a görög vagy a római.

4. Kérdés: A **robinzonádok Daniel Defoe klasszikusáról**, a **Robinson Crusoe-ról** kapták a nevüket, s olyan történeteket értünk alattuk, amelyek az **ismeretlen és lakatlan világba került ember vagy emberek túléléséről** szólnak, arról, **hogyan építik újjá önerőből társadalmi örökségüket**.

5. Kérdés: Alapvetően **egy egész faj újjászületésére** kell gondolnunk, amit a későbbiek egyértelműsítenek. Legfeljebb az marad kérdés, **melyik faj újjászületéséről is van szó, az emberéről vagy az idegenekéről?**

I. Papírtekerecs: Feltételezhetően a lehető legsokszínűbb kombinációk állnak majd össze, ami alól legfeljebb néhány szoros asszociáció képezhet kivételt (pl. Kávé – Kelet). Az eredmény tehát minden bizonnyal az, **hogy az ember nem tud(na) illatokkal kommunikálni, a saját fajához tartozókkal sem**.

6. Kérdés: A **futurologia** magyarul **jövőkutatót** jelent, amely az emberiség jelenlegi társadalmi és tudományos helyzetéből kiindulva kívánja meghatározni a lehetséges jövőt / jövőket. **Rokon a sci-fi műfajával**.

7. Kérdés: Itt értekezhetünk a **plasztikai sebészet veszélyeiről** és egyáltalán az értelméről, a **média által sulykolt női és férfiideálok**ról, a **megfelelési kényszer**ről, stb.

8. Kérdés: A változás életünk megannyi pontján megmutatkozik, de nem csak külső, hanem értékrendi szinten is: sokszor merőben másként gondolkodunk dolgokról, mint korábban. **Tekintsünk erre házi esszékérdésként**.

Irodalom

Ábrahám Mónika (2006): *12–14 éves gyerekek olvasási, könyv- és könyvtárhasználati szokásai*. Új Pedagógiai Szemle, 2006/1, 3–23.

[Online elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00099/index.htm>]

Baka L. Patrik (2012): *Poszthumán metamorfózisok (Brandon Hackett, Az ember könyve)*. Opus, 2012/6, 81–90.

Baka L. Patrik (2016): *A szlovákiai magyar irodalomtanítás legújabb perspektívái*. Iskolakultúra, 2016/6, 103–114.

Beltling, Hans (2006): *Valódi képek, hamis testek. Tévedések az ember jövőjével kapcsolatban*. In: Nagy Edina (szerk.): *A kép a médiaművészet korában*. Budapest: L'Harmattan, 43–58.

Bereck Zsuzsanna (2009): *Felmérés a 16–19 éves fiatalok szabadidős, olvasási és könyvtárhasználati szokásairól*. Fórum Kisebbségkutató Intézet.

[Online elérhető: <http://foruminst.sk/press/felmeres-a-1619-eves-fiatalok-szabadidos-olvasasi-es-konyvtarhasznalati-szokasairol/>]

Bernát Anikó (2002): *Könyvásárlási és könyvolvasási szokások a mai magyar társadalomban*. Budapest: MKKE–TÁRKI Rt.

[Online elérhető: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a186.pdf>]

Biopunk. *Wattpad*

[Online elérhető: <http://www.wattpad.com/2435338-sf-sub-genre-definitions-biopunk/>]

Darwin, Charles (é.n.): *A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján*.

[Online elérhető: <http://www.mek.oszk.hu/05000/05011/html/darwin0002.html>]

Deisler Szilvia (2014): *Meteorológia az irodalomórán*. In: Erdélyi Margit (szerk.): *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei*. Budapest: Gondolat, 78–101.

Egan, Greg (2013): *Diaszpóra*. Budapest: Ad Astra.

Géncsere a darwini küszöb alatt (2003). *National Geographic Magyarország*

[Online elérhető:

http://www.ng.hu/Termeszett/2003/09/Gencsere_a_darwini_kuszob_alatt]

Gombos Péter – Hevérné Kanyó Andrea – Kiss Gábor (2015): <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-netgeneracio-olvasasi-attitudje>

H. Nagy Péter (2016a): *Lady Gaga és az irodalom*. In: Uő: *Alternatívák. A popkultúra kapcsolatrendszerei*. Budapest: Prae.hu, 2016, 225–236.

H. Nagy Péter (2016b): *Mire jó a popkultúra, avagy hogyan oktatható a tudományos gondolkodás bölcsészeknek?* In: Uő: *Alternatívák. A popkultúra kapcsolatrendszerei*. Budapest: Prae.hu, 2016, 14–63..

Hackett, Brandon (2012): *Az ember könyve*. Budapest: Agave Könyvek, 304. p.

Hard SF. *Wattpad*

[Online elérhető: <http://www.wattpad.com/2445525-sf-sub-genre-definitions-hard-sf/>]

Hegedűs Norbert (2013): *Beszámoló az MA PKK első író-olvasó találkozásáról*. MA Populáris Kultúra Kutatócsoport.

http://mapopkult.blog.hu/2013/11/07/beszamolo_az_ma_pkk_elso_iroolvaso-talalkozojarol

Hegedűs Norbert (2014): *A populáris irodalom tanításának lehetőségei a közoktatásban*. In: Erdélyi Margit (szerk.): *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei*. Budapest: Gondolat, 55–77.

Keserő József (2013): *Ajánló: Az MA PKK első író-olvasó találkozója*. MA Populáris Kultúra Kutatócsoport.

http://mapopkult.blog.hu/2013/10/30/ajanlo_az_ma_pkk_első_író-olvasó_talalkozója

Keserő József (2014): *Hogyan olvassunk rémtörténeteket?* In: Erdélyi Margit (szerk.): *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei*. Budapest: Gondolat, 102–122.

Ladó János – Biró Ágnes (2005): *Magyar utónévkönyv*. Budapest: Vince Kiadó, 262. p.

Lem, Stanislaw (1959): *Éden*. Budapest: Kozmosz, 267. p.

Madics Erika (2007): *A 12–18 éves fiatalok olvasási, könyvtárhasználati és szabadidős szokásai a Szabadhegyi Közoktatási Központban*.

[Online elérhető: www.gykszekcio.eoldal.hu/file/26/magdics.doc]

Scalzi, John (2012): *Vének háborúja*. Budapest: Agave Könyvek, 252. p.

Shanara (2012): *Brandon Hackett: Az ember könyve*. Könyvek erdeje.

<http://shanarablog.blogspot.hu/2012/06/brandon-hackett-az-ember-konyve.html>

Thapan, Anita Raina (1997): *Understanding Gaṇapati: Insights into the Dynamics of a Cult*. New Delhi: Manohar Publishers, 304. p.

Filmográfia

Avatar (Rendező: Cameron, James, Gyártó: Twentieth Century-Fox Film Corporation – Dune Entertainment – Giant Studios – Ingenious Film Partners – Lightstorm Entertainment, USA – Egyesült Királyság, 2009).

Szoftverek

Spore (Tervező: Wright, Will, Fejlesztő: Maxis, Kiadó: Electronic Arts, USA, 2008).

Starcraft (Tervező: Phinney, James – Metzen, Chris, Fejlesztő: Blizzard Entertainment, Kiadó: Blizzard Entertainment – Sierra Entertainment, USA, 1998).